

Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

Acta Cassubiana 3, 283-294

2001

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CEZARY OBRACHT-PRONDZYŃSKI

NOTY WYDAWNICZE

Florian Ceynowa, *Uwagi o kaszubszczyźnie*, opr. J. Treder, *Mały zbiór wyrazów kaszubskich*, opr. H. Popowska-Taborska, Wejherowo-Rumia-Pelplin 2001, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej oraz Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 207, „Biblioteka Kaszubska”, t. 2

Drugi tom „Biblioteki kaszubskiej” zawiera dwa krytycznie i według wszelkich prawideł edycji źródeł opracowane rękopisy F. Ceynowy z jego okresu kontaktów z rosyjskim uczonym I. I. Sriezniewskim. Obrazują one nie tylko rodzenie się kaszubologicznych zainteresowań u Ceynowy i jego pracę nad rozpoznaniem fenomenu kaszubszczyzny, ale także są znakomitym źródłem do poznaniu stanu wiedzy o języku i kulturze Kaszubów w połowie XIX w. Na szczególną uwagę, oprócz samych tekstów źródłowych, zasługują wstępy i uwagi edytorskie obydwu autorów opracowania oraz ogólny tekst J. Tredera o kontaktach naukowych F. Ceynowy z Rosjanami.

***O harmonijny rozwój Pomorza Nadwiślańskiego. Dyskusja okrągłego stołu*, red. J. Rachoń, Gdańsk 2000, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, ss. 181**

Książka zawiera materiały z konferencji „*Dorobek nauki i perspektywy jej rozwoju w województwie pomorskim*” (9-10.06.2000). W czasie jej trwania odbyły się trzy panele, których zapis znajduje się właśnie w niniejszej pozycji. Pierwszy panel poświęcono zagadnieniom strategicznym: „*Współpraca międzynarodowa i jej rola w rozwoju regionu pomorskiego – udział regionu we współpracy międzynarodowej – współpraca regionów Europy – problemy, oczekiwania, konieczne działania*”. Drugi panel koncentrował się na zagadnieniach ochrony środowiska i zdrowia. Wreszcie podczas trzeciego dyskutowano o problemach społecznych (bezrobociu, oczekiwaniach wobec nauki i rozwoju szkolnictwa wyższego, problemach transferu technologii itd.).

„Przegląd Zachodni”, 2001, nr 1, wyd. Instytut Zachodni w Poznaniu, ss. 277
Ten numer poznańskiego kwartalnika został poświęcony „*Ojczyznom prywatnym*”. Oprócz artykułów poświęconych Wielkopolsce i Śląskowi są tu także materiały

pomorskie. T. Astramowicz-Leyk przygotowała artykuł pt. *Wiktor Kulerski – życie na pograniczu dwóch kultur*, L. Jażdżewski napisał o *Kaszubach w Wehrmachcie 1942-1945 w świetle źródeł*, a C. Obracht-Prondzyński opisał „Pomeranię” jako „*kaszubsko-pomorskie zwierciadło*”.

Iwona Sagan, *Miasto. Scena konfliktów i współpracy. Rozwój miast w świetle koncepcji reżymy miejskiego*, Gdańsk 2000, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ss. 279

Książka, na przykładzie Gdyni, analizuje „*jak istotny wpływ na kierunek rozwoju konkretnego miasta ma lokalny układ sił, aktywne na scenie miejskiej podmioty, czy wreszcie pojedynczy ludzie – liderzy, animatorzy działań, lokalni bohaterowie*”. Pozycja ta wpisuje się w coraz prężniejszy nurt geografii społecznej, wykorzystującej metody i wyniki badań także np. socjologii czy ekonomii. O atrakcyjności Gdyni dla takich badań nie trzeba przekonywać. Podobnie jak o ważności opisu rozwoju tegoż miasta nie tylko w ostatniej dekadzie. Na książkę składa się sześć rozdziałów, liczne ryciny i tabele oraz bogaty wybór literatury.

***Życie dawnych Pomorzan*, red. W. Łysiak, Poznań-Bytów 2001, wyd. Muzeum Zachodniokaszubskie w Bytowie oraz Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM, ss. 291**

Książka zawiera materiały z konferencji pod tym samym tytułem, która odbyła się w Bytowie w październiku 2000 r. (jak zapowiadają organizatorzy co dwa lata mają się odbywać kolejne pod tym samym zbiorczym tytułem). Zamieszczono tu 24 teksty o różnym charakterze i zakresie tematycznym. Są więc artykuły poświęcone historii Pomorza (szczególnie Zachodniego) oraz Kaszub (od wczesnego średniowiecza po współczesność), teksty etnograficzne (np. o medycynie ludowej, o stroju pyrzyckim czy czarownicach), artykuły z zakresu historii sztuki, muzealnictwa itd. Korzystanie z książki ułatwiają indeksy osobowy i miejscowości.

***Literatura kaszubska książka, twórca i biblioteka*, red. J. Borzyszkowski, Gdańsk 2000, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 109**

Książka zawiera materiały z sesji, która odbyła się w Luzinie w maju 1998 r. Składają się na nią, oprócz wstępu, not o autorach oraz kilku zdjęć, następujące teksty: G. Labudy, *Literatura kaszubska w rozwoju kultury narodowej i regionalnej*, W. Peplińskiego, *Aleksander Majkowski jako twórca „Gryfa” oraz Towarzystwa Młodokaszubów (1908-1912)*, J. Borzyszkowskiego, *Leon Roppel i Lech Bądkowski, a rozwój literatury i edukacji kaszubskiej po 1945 r.*, G. Skotnickiej, *Rola baśni, legend i podań kaszubskich w kształtowaniu stosunku dzieci i młodzieży do małej ojczyzny* oraz A. Żubrysa, *Rola biblioteki w promocji regionu*.

Kazimierz Przybyszewski, *Ludzie Torunia Odrodzonej Rzeczypospolitej (1920-1939)*, Toruń 2001, ss. 441, wyd. Wydawnictwo UMK

Unikalne w swym zamierzeniu i wykonaniu dzieło jednego z najwybitniejszych obecnie biografistów pomorskich. Książka opatrzona przedmową J. Borzyszkowskiego zawiera blisko 120 biogramów osób, które wywarły największy wpływ na oblicze polityczne, gospodarcze i kulturowe stolicy województwa pomorskiego w okresie międzywojennym. Bardzo ważne jest opatrzenie każdego z biogramów notą bibliograficzną oraz zdecydowanej większości także portretem.

Dorota Praszalowicz, *Stosunki polsko-niemieckie na obczyźnie. Polscy i niemieccy imigranci w Milwaukee, Wisconsin (USA) 1860-1920*, Kraków 1999, wyd. TAIWPN UNIVERSITAS, ss. 304

Książka niniejsza poświęcona została skomplikowanym relacjom między imigrantami polskimi i niemieckimi na terenie USA. Autorka zaznacza, że wbrew stereotypowemu wyobrażeniu w okresie rozbiorów przybywający do USA emigranci polscy, szczególnie z terenu zaboru pruskiego, mimo iż w „starym kraju” znajdowali się w ostrym konflikcie z Niemcami, nie osiedlali się z dala od społeczności niemieckiej, ale wręcz przeciwnie – wybierali najczęściej ich sąsiedztwo. Związane to było z poczuciem bliskości kulturowej i cywilizacyjnej, tak ważnej w nowym, obcym otoczeniu. Nie oznacza to, że nie istniały konflikty między tymi społecznościami. Autorka dokładnie w sześciu kolejnych rozdziałach analizuje takie problemy, jak np. bliskość i społeczne dystanse, rozwój instytucji narodowych i organizacji, problemy religijne (pomiędzy katolikami a środowiskami protestanckimi, ale także w obrębie społeczności katolickiej między Polakami a Niemcami), obecność przedstawicieli obydwu nacji w ruchu lewicowym, wreszcie pogłosy I wojny światowej w USA i jej wpływ na stosunki międzygrupowe. Całość pracy uzupełnia obszerna biografia i indeks osobowy. Należy tylko żałować, że autorka tak niewiele miejsca poświęciła zróżnicowaniu regionalnemu imigrantów i nie zauważyła niemal zupełnie problemu kaszubskiego (a akurat w Milwaukee Kaszubów było sporo).

***Pomorze Zachodnie w tysiącleciu*, red. P. Bartnik, K. Kozłowski, Szczecin 2000, wyd. Wydawnictwo Archiwum Państwowego „Dokument” w Szczecinie, ss. 637**

Przez kilka lat w Szczecinie staraniem Archiwum Państwowego, Kuratorium Oświaty, oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Urzędu Miejskiego ukazywały się zeszyty z serii „Regiony w dziejach Polski”, poświęcone różnorodnym zagadnieniom związanym z historią Pomorza Zachodniego. Miały one nie tyle cel poznawczy czy naukowy, ile raczej popularyzatorski i edukacyjny. Każdy z dziewięciu wydanych zeszytów był pokłosiem sesji popularnonaukowej (organizowano je w latach 1991-2000). Niniejsza publikacja zawiera wszystkie

materiały opublikowane w powyższej serii. Ich zgromadzenie w jednym miejscu z całą pewnością ułatwi korzystanie nauczycielom i innym miłośnikom dziejów tego regionu. W sumie opublikowano tu 53 teksty zgrupowane w trzy działy: *Pomorze Zachodnie i Szczecin do połowy XVII w.*, *Od połowy XVII wieku do wiosny 1945 roku*, *Pomorze Zachodnie w Polsce (1945-2000)*. Z całą pewnością dodatkową atrakcją książki jest sławna mapa Pomorza Zachodniego Labinusa, którą w dużym formacie zreprodukowano i dołączono do omawianej pozycji.

Kazimierz Kozłowski, *Między racją stanu a stalinizmem. Pierwsze dziesięć lat władzy politycznej na Pomorzu Zachodnim 1945-1955*, Warszawa-Szczecin 2000, wyd. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Wydawnictwo Archiwum Państwowego „Dokument” w Szczecinie, ss. 407

Praca niniejsza ma charakter źródłowego studium kształtowania się powojennego systemu władzy w układzie regionalnym. Autor oparł się na bardzo bogatym i różnorodnym materiale źródłowym, dzięki czemu otrzymaliśmy wyczerpującą monografię dziejów Pomorza Zachodniego w pierwszej dekadzie powojennej. Książka składa się z sześciu rozdziałów poświęconych takim problemom, jak: formowanie się władz polskich i zasiedlenie Pomorza Zachodniego (tu także rola Armii Czerwonej), walka między PPR a PSL, przejęcie pełni władze przez PZPR po 1948 r., kwestie kolektywizacji wsi i jej ekonomicznej eksploatacji, walka z Kościołem katolickim wreszcie ewolucja nastrojów społecznych i dekompozycja systemu władzy. Całość uzupełnia obszerna bibliografia i indeks nazwisk.

Zygmunt Szultka, *Szkice historyczne o dawnej Łebie*, Gdańsk-Łeba 2000, wyd. Instytut Kaszubski i Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Łebie, ss. 160

Łeba nie doczekała się dotychczas polskiej monografii. Tymczasem dzieje tego miasta kryją w sobie wiele tajemnic i obfitują w zdarzenia dramatyczne. Książka Z. Szultki wiele z nich wyjaśnia i opisuje. Pierwszy rozdział traktuje o początkach miasta Łeby, które są związane z panowaniem krzyżackim na Pomorzu (ciekawym problemem jest np. lokalizacja miasta, rola osadników i miejscowej ludności kaszubskiej, ustrój miasta, skutki tragicznych sztormów itd.). Tytuł drugiego rozdziału sam mówi za siebie: *Wejherowie, a miasto Łeba, czyli studium nad fałszerstwami dokumentów przez Wejherów*. Rozdział kolejny mówi o translokacji miasta. Dwa ostatnie traktują zaś o zmieniających się stosunkach wyznaniowych i o łebskim kościele oraz o początkach szkolnictwa w Łebie. Całość książki uzupełniają bardzo interesujące źródła polsko- i niemieckojęzyczne podane w aneksach (trzydzieści dokumentów). W książce zamieszczono ponadto kilkanaście ilustracji, obrazujących Łebę w okresie przed 1945 r.

***Polacy i sąsiedzi – dystanse i przenikanie kultur*, red. R. Wapiński, cz. I, Gdańsk 2000; cz. II, Gdańsk 2001, wyd. Wydawnictwo „STEPAN design”, ss. 300, 350**

Obydwa tomy zawierają studia poświęcone relacjom kulturowym i politycznym między Polakami a ich sąsiadami. Skoncentrowano się tu przede wszystkim na historii najnowszej oraz okresie rozbiorowym. Wśród łącznej liczby 35 artykułów kilka dotyczy terenu Pomorza. Warto np. zwrócić uwagę na teksty M. Hejgera *Stosunki narodowościowe na Pomorzu gdańskim po II wojnie światowej (do 1956 r.) – relacje międzygrupowe* (cz. I), tegoż, *Polacy wobec mniejszości narodowych na Pomorzu Zachodnim po II wojnie światowej* (cz. II) czy M. Stażewskiego, *Kształtowanie się relacji polsko-niemieckich na Pomorzu po I wojnie światowej* (cz. I).

Józef Borzyszkowski, *Z dziejów Kościoła katolickiego na Kaszubach i Pomorzu w XIX i XX wieku*, Gdańsk-Pelplin 2000, wyd. Instytut Kaszubski oraz Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, ss. 342

Książka jest zbiorem 19 studiów poświęconych różnym zagadnieniom związanym z historią Kościoła katolickiego na Pomorzu w ostatnich dwóch stuleciach. Wszystkie zamieszczone tu teksty były już publikowane, ale ich rozproszenie nie ułatwiało korzystania z nich. Dlatego też zebrano je w jednym miejscu. Książkę podzielono na dwie części. Pierwsza zawiera teksty poświęcone dziejom Pelplina i diecezji chełmińskiej (są tu m.in. teksty o roli cystersów, o duchowieństwie chełmińskim, roli Pelplina jako ośrodka życia kulturalnego w XIX i na początku XX wieku itd.). W części drugiej znalazły się teksty okolicznościowe (poświęcone np. roli Spotkań Pelplińskich czy Colloquiów Gdańskich), artykuły omawiające rolę kultu maryjnego czy sanktuariów pomorskich, kapliczkom i krzyżom przydrożnym, św. Wojciechowi oraz kaszubskim kolędom itd. Całość w znaczącym stopniu uzupełniają liczne ilustracje i zdjęcia.

Wojciech Skóra, *Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Szczecinie w latach 1925-1939. Powstanie i działalność*, Słupsk 2001, wyd. Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, ss. 295

Pierwsza, oparta na szerokiej bazie materialnej, monografia tej ważnej placówki dyplomatycznej w okresie międzywojennym. Książka składa się z siedmiu rozdziałów poświęconych rozwojowi organizacyjnemu konsulatu, opieki nad robotnikami polskimi i polską mniejszością narodową, działalności prasowej i propagandowej oraz gospodarczej, wreszcie działalności wizowej i paszportowej oraz wywiadowczej. Zamieszczono tu także obszerną bibliografię, indeksy nazwisk i miejscowości oraz aneks zawierający wykaz wszystkich pracowników konsulatu. Na książkę tę warto zwrócić uwagę także dlatego, że szczegółowo przedstawia ona politykę konsulatu (a więc i władz polskich) wobec ludności kaszubskiej na Pograniczu (w powiatach bytowskim i lęborskim).

***Muzea, a dziedzictwo kulturowe Pomorza*, red. J. Borzyszkowski, Wejherowo-Gdańsk 2000, wyd. Instytut Kaszubski i Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, ss. 149**

Książka zawiera materiały z konferencji towarzyszącej jubileuszowi 30-lecia Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej. Składa się z pięciu artykułów: B. Breza przedstawił losy muzeum wejherowskiego od jego powstania po współczesność (tekst ten uzupełniają liczne ilustracje, także kolorowe oraz aneksy, w których podano wykaz publikacji muzealnych i obsadę personalną pracowników), M. Woźniak napisał o roli muzeów Pomorza Nadwiślańskiego w ochronie dziedzictwa kulturowego naszego regionu, A. Konarska i J. Piotrowska przedstawiły historię zbiorów muzealnych na Pomorzu Środkowym, J. Borzyszkowski napisał artykuł o roli muzeów i zbiorów muzealnych w pracy historyka Pomorza XIX i XX wieku, a M. Schöbel przedstawił współpracę muzeów i archiwów pomorskich z obu stron Odry.

„Acta Cassubiana”, t. 2, Gdańsk 2000, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 458

W pierwszej części zawierającej studia i materiały zamieszczono m.in. tekst ks. J. Perszona o zmierzchu kultury i religijności ludowej na Kaszubach, dalej artykuł J. Tredera o poglądach Jana Trepczyka na kaszubszczyznę oraz ważny tekst M. Babnis o Kaszubach w literaturze niemieckiej. Część druga to *Pomorskie syntezy i refleksje uczonych*. Są tu dwa teksty – S. Salmonowicza o literaturze pięknej Pomorza Wschodniego w latach 1850-1918 oraz K. Nowosielskiego o literaturze, małych ojczyznach i uniwersaliach. W części trzeciej opublikowano różnego rodzaju materiały źródłowe, w tym reprint niemieckojęzycznej rozprawy J. N. Baudouin de Coutrenay poświęconej „kwestii kaszubskiej” (także w tłumaczeniu na język kaszubski, dokonany już przed wieloma laty przez Jana Trepczyka, a dopracowanym i poprawionym przez J. Tredera). Całość uzupełniają recenzje i omówienia, kronika naukowa oraz pośmiertne wspomnienie o Jørgenie Mogensenie.

***Losy Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”*, red. J. Borzyszkowski, Gdańsk 2000, wyd. Zarząd Główny Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego i Instytut Kaszubski, ss. 149**

Książka zawiera materiały ze zorganizowanej w maju 2000 r. konferencji poświęconej TOW „Gryf Pomorski”. We *Wstępie* J. Borzyszkowski przedstawił pokrótce kontekst towarzyszący konferencji oraz powody, dla których została ona zwołana. W kolejnych sześciu tekstach przedstawiono specyfikę okupacji na Pomorzu oraz funkcjonowanie Polskiego Państwa Podziemnego w tym regionie, źródła i stan badań dotyczących Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski”, rozwój tej organizacji (do tego dołączono aneksy źródłowe: Statut TOW Gryf Pomorski oraz dwie wersje Deklaracji Ideowej), kontakty TOW „Gryf Pomorski” z Armią Krajo-

wą i ogólnopolskimi organizacjami konspiracyjnymi oraz portret zbiorowy przywódców tej największej pomorskiej organizacji konspiracyjnej. Całość książki kończy artykuł M. Golona *Tajna Organizacja Wojskowa „Gryf Pomorski” wobec Armii Czerwonej, a powojenne losy gryfowców* (autor oparł się w nim także na nieznanych dotychczas materiałach zgromadzonych w archiwach rosyjskich).

Jacek Kotlica, *Lech Bądkowski – rzecznik Rzeczypospolitej (z notatek do monografii)*, Pelplin-Gdańsk 2001, wyd. Wydawnictwo Diecezji Pelplińskiej „Bernardinum”, na zlecenie Towarzystwa Polska – Niderlandy, ss. 96
Niewielka książeczka zawierająca przede wszystkim liczne dokumenty i fotografie związane z twórczością i aktywnością obywatelską L. Bądkowskiego, uzupełnione o wypowiedzi bliskich Bądkowskiemu osób o nim samym, wyciągi z biografów Bądkowskiego, opublikowanych w słownikach, wyłowione w jego dziełach aforyzmy i myśli itd. Z pewnością interesująca pozycja dla wszystkich czujących związek duchowy i intelektualny z Bądkowskim oraz interesujących się najnowszymi dziejami i kulturą Pomorza.

Alina Panasiuk, *Miasto i ludzie*, Gdańsk 2000, wyd. Marpress, ss. 139
Zbiór piętnastu opracowanych realcji i wspomnień osób, które były czynnie zaangażowane w odbudowę Gdańska w latach 1945-1950. W relacjach tych znajduje się nie tylko sporo informacji biograficznych (każdą opatrzone krótką notką o autorze), ale także wiele materiału faktograficznego dotyczącego życia codziennego w pierwszych latach powojennych, tworzenia różnego rodzaju instytucji, jak również meandrów życia politycznego i stosunków między różnymi grupami przybywającej do Gdańska ludności.

Józef Borzyszwowski, *Tam, gdzie Kaszëb początk... . Dzieje i współczesność wsi gminy Karsin*, Gdańsk-Karsin 2001, wyd. Instytut Kaszubski w Gdańsku, ss. 808

Książka, oprócz *Wstępu* dzieli się niejako na dwie części. Pierwszą stanowi sześć rozdziałów ogólnych, traktujących o bliższej i dalszej historii całego obszaru tej części Kaszub, do której należy gmina Karsin (położenie gminy, dzieje od czasów najdawniejszych po współczesność, ze szczególnym zwróceniem uwagi na okres pruski, czasy II Rzeczypospolitej oraz II wojny światowej). Część druga składa się z dziesięciu rozdziałów traktujących o poszczególnych wsiach, przy czym każdy z nich zachowuje swoją specyfikę związaną z odrębnością i wyjątkowością losów tychże wsi. Każdy z tych rozdziałów zawiera mnóstwo różnego rodzaju cytatów z dokumentów oficjalnych (kościelnych i państwowych), rodzinnych kronik, wspomnień i relacji itd. Całość dodatkowo ubogacają dziesiątki zdjęć i ilustracji. Książkę kończy rozdział poświęcony ludziom gminy Karsin w XIX i XX wieku oraz obszerna bibliografia.

„Nasze Pomorze”. *Rocznik Muzeum Zachodnio-Kaszubskiego w Bytowie*, nr 2 za 2000 rok, Bytów 2001, wyd. Muzeum Zachodnio-Kaszubskie, ss. 261

Drugi tom muzealnego pisma z Bytowa zawiera oprócz tekstu poświęconego współtwórcy muzeum R. Kukierowi także 16 artykułów z zakresu etnografii, muzealnictwa, historii, archeologii i socjologii. Warto zwrócić uwagę np. na teksty J. Kopydłowskiego, *Przemiany demograficzne na ziemi bytowskiej po 1945 r.*, T. Sadkowskiego, *Czy „mur pruski” jest pruski?* czy M. Kwaśkiewicza i T. Siemińskiego o dawnych nekropoliach na ziemi bytowskiej. Część artykułów uzupełniają ilustracje, a całość niniejszego tomu dopełniają sprawozdanie z działalności muzeum w 2000 r. oraz swoisty raptularz pt. *Rozmaitości o kulturowym obliczu miasta*.

Marian Fryda, *Gochy. Szkice do portretu*, Lipnica 1999, wyd. Urząd Gminy w Lipnicy, ss. 117

Niewielka książeczka będąca zbiorem 11 artykułów poświęconych części południowych Kaszub określanym mianem Gochów (autor w pierwszym tekście podejmuje się objaśnienia pochodzenia i znaczenia nazwy Gochy). Znajdują się tu teksty dotyczące zarówno historii zamierzchłej (*Gochy w pradziejach*), okresowi nowożytnemu (*W Brzeźnie Szlacheckim po „potopie” szwedzkim*), jak i dziejom najnowszym (sławny epizod z „przesuwaniem granicy” w 1920 r.). Całość uzupełnia wstęp oraz bibliografia.

Nacjonalizm a tożsamość narodowa w Europie Środkowo-Wschodniej w XIX i XX w. Nationalismus und nationale Identität in Ostmitteleuropa im 19 und 20 Jahrhundert, red. B. Linek, K. Struve, Marburg-Opole 2000, wyd. Herder-Institut in Marburg, PIN Instytut Śląski w Opolu, ss. 380

Książka zawiera 20 tekstów poświęconych kwestiom stosunków międzyetnicznych w Europie Środkowej oraz problemom kształtowania się tożsamości narodowej w tej części kontynentu. W odniesieniu do spraw pomorskich warto zwrócić uwagę na artykuł P. Kosińskiego, *Problem tożsamości narodowej i regionalnej w Prusach Zachodnich w latach 1914-1920*.

Doświadczenie przeszłości. Niemcy w Europie Środkowo-Wschodniej w historiografii po 1945 r. Erfahrungen der Vergangenheit. Deutsche und Ostmitteleuropa im Spiegel der Historiographie nach 1945, red. J. Kłoczowski, W. Matwiejczyk, E. Mühle, Marburg-Lublin 2000, wyd. Herder-Institut in Marburg oraz Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, ss. 250

Wśród zamieszczonych tu trzynastu tekstów dla badaczy kwestii pomorskich szczególnie interesujące mogą być dwa niejako paralelne artykuły J. Małka, *Wielkie*

Pomorze (Pomorze Zachodnie, Prusy Zachodnie i Wschodnie) w historiografii po 1945 r. oraz J. Hackamanna, Ostpreussen und Westpreussen in der deutschen Historiografie na 1945.

„Zeszyty Kwidzyńskie”, R. 1, 2000, nr 1, wyd. Towarzystwo Miłośników Ziemi Kwidzyńskiej, ss. 176

Nowe czasopismo regionalne, mające być zgodnie z deklaracjami wydawców rocznikiem publikującym materiały poświęcone historii i współczesności Powiśla. Pierwszy numer w całości poświęcono Plebiscytowi na Powiślu w lipcu 1920 r. Złożyło się nań siedem artykułów, poświęconych wprost sprawom plebiscytowym (np. ciekawy artykuł o kwidzyńskich znaczkach plebiscytowych), jak i teksty prezentujące dzieje poszczególnych instytucji (w tym przypadku banków ludowych w Sztumie, Tychnowach i Kwidzynie) w okresie międzywojennym. Warto zwrócić uwagę także na ciekawy tekst poświęcony związkom Jana Kasprowicza i Stefana Żeromskiego z Kwidzynem.

Benedykt Reszka, Czas zła. Sowieckie bezprawie na kaszubskich Gochach, Gdańsk 2001, wyd. Oficyna „Częc”, ss. 110

Książka jest efektem kilkuletnich poszukiwań autora na terenie Gochów, obecnie gm. Lipnica. Zamiarem było zestawienie wykazu osób prześladowanych w najróżniejszy sposób przez Armię Czerwoną. B. Reszka ustalił, że w samej tylko parafii Borowy Młyn, liczącej w 1945 r. ok. 1000 osób, aresztowano w pierwszych dniach po przejściu frontu 65 osób, z czego 36 wywieziono do łagrów, 14 osób uciekło, a pozostali zostali zwolnieni. Wśród osób wywiezionych aż 13 umarło. Do tego trzeba dodać 7 osób, w tym 6 kobiet, które zostały zamordowane w momencie wkroczenia Rosjan. Książka składa się z siedmiu rozdziałów poświęconych wkroczeniu Sowieców, obozom pracy na Pomorzu, wywózkom, życiu w obozach na Uralu oraz powrotom. Najistotniejszy jest jednak aneks zawierający imienne wykazy osób z terenu parafii Borowy Młyn oraz (niekompletne) wykazy osób z sąsiednich parafii narażonych na szykany ze strony Armii Czerwonej. Całość kończy bibliografia (dalece jednak niekompletna) oraz zdjęcia i reprodukcje unikalnych dokumentów.

Ewa Kownacka, Dzieje i duszpasterstwo parafii Jastarnia, Jastarnia 2001, wyd. Wydawnictwo MS, ss. 94

Kolejna interesująca publikacja dotycząca dziejów kościelnych na Kaszubach. Książka, oprócz wstępu, zakończenia i wykazu literatury, składa się z czterech rozdziałów: *Powstanie i organizacja parafii, Kościół i inne obiekty parafialne, Duchowieństwo parafialne, Działalność duszpasterska*. Z pewnością cennym uzupełnieniem są liczne tabele i zestawienia oraz zdjęcia czarno-białe i kolorowe.

Andrzej Czarnik, *Gardna Wielka*, Słupsk 2001, wyd. Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, Muzeum Pomorza Środkowego, Oddział Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Słupsku, ss. 202

Pozycja znanego słupskiego profesora jest pierwszą w języku polskim monografią jednej z największych wsi na terenie Pomorza Środkowego. Składa się z dwunastu rozdziałów omawiających kolejno środowisko naturalne, losy Kaszubów znad jeziora Gardno, życie codzienne i pracę na roli i na wodzie, dzieje kościelne i szkolnictwo oraz kres obecności niemieckiej na tym terenie w 1945 r. Ale znalazły się tu także obszernie fragmenty poświęcone miejscowym podaniom i legendom oraz pejzażom (szczególnie autorstwa Maxa Pechsteina). Zresztą strona graficzna zasługuje na osobne zauważenie, jako że autor dodał do książki kilkadziesiąt znakomych zdjęć obrazujących dawny wygląd wsi. Wreszcie bardzo trafnym zabiegiem jest opublikowanie obszernego fragmentu w języku niemieckim z przeznaczeniem dla, jak to podkreślono, czytelnika niemieckiego. W ten sposób książka może wzbudzić zainteresowanie po obu stronach Odry.

Stanisław Łach, *Polskie Stronnictwo Ludowe w konfrontacji z władzą komunistyczną na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1947*, Słupsk 2001, wyd. Pomorska Akademia Pedagogiczna w Słupsku, ss. 243

Pierwsza, wyczerpująca i oparta na bogatej bazie źródłowej monografia dziejów Polskiego Stronnictwa Ludowego na Pomorzu Zachodnim. Autor w rozdziale pierwszym rozpoczął od prezentacji początków działalności PSL w Polsce i na Pomorzu. W następnych pięciu rozdziałach pisze o rozwoju organizacyjnym PSL, stosunku komunistów do tej partii, przebiegu referendum w 1946 oraz wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1947 r., wreszcie o końcu niezależnego bytu PSL po 1947 r. Całość zamyka obszerny wykaz źródeł i literatury oraz indeks nazwisk.

„Teki Gdańskie”, t. 2, Gdańsk 2000, wyd. Oddział Pomorski Katolickiego Stowarzyszenia „Civitas Christiana”, ss. 170

Drugi numer nowego pomorskiego pisma naukowego zawiera oprócz działu recenzji 13 artykułów pogrupowanych w cztery części. W pierwszej „Z kart dziejów Gdańska” uwagę zwracają dwa teksty J. Jellonek, *Fundacja i pierwotne uposażenie opactwa cystersów w Pelplinie* oraz P. T. Górskiego, *Autarkizm gdański w monarchii jagiellońskiej*. Część druga nosi tytuł „Gdańsk i Pomorze”. Znajdują się tu cztery teksty, z których warto wymienić artykuł G. Baziura, *Represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa wobec polskiego podziemia niepodległościowego w województwach: gdańskim i bydgoskim w latach 1945-1948* oraz M. Parackiego, *Ustanowienie diecezji gdańskiej w 1925 roku*. Dwie następne części to „Związki Gdańska z Bałtykiem i Morzem Północnym” (dwa teksty) oraz „Wspomnienia” (T. Szczudłowski, *Z gorących dni sierpniowych*).

„Rocznik Gdański”, 2000, z. 1 i 2, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, ss. 203, 189

Kolejne zeszyty „Rocznika” przynoszą jak zwykle wiele interesującego materiału dla badaczy interesujących się Kaszubami i Pomorzem. W pierwszym warto zwrócić uwagę na artykuły T. Radwan-Wińskiej, *Z badań nad czytelnictwem literatury kaszubskiej*, T. Maćkowskiego, *Prusy Królewskie w oczach szlacheckiej opinii publicznej* oraz W. Szulista, *Kaszubi w Niemczech*. W drugim interesujące są teksty G. Baziura, *Wpływ stacjonujących jednostek Armii Radzieckiej na sytuację społeczno-polityczną i ekonomiczną województwa gdańskiego w latach 1945-1947. Próba oceny historycznej* oraz J. Borzyszkowskiego, *Problemy życia codziennego gdańskiej rodziny robotniczej na przełomie XIX i XX w.* Oprócz tego w każdym z zeszytów znajduje się obszerny dział recenzji, kronika naukowa oraz informacje o nowych publikacjach

Piotr Madajczyk, Niemcy polscy 1944-1989, Warszawa 2001, wyd. Oficyna Naukowa, ss. 371

Kolejna monografia podejmująca problem losów ludności niemieckiej w Polsce powojennej. Książka, oprócz wstępu, bibliografii, indeksów osobowego i miejscowości, składa się z sześciu rozdziałów prezentujących losy Niemców w kolejnych okresach: 1944-1947, 1948-1956, następnie po Październiku '56, w latach 60. i 70. oraz w okresie 1980-1989. Ciekawym zabiegiem stosowanym przez autora jest przywoływanie w tekście i cytowanie całych dokumentów archiwalnych, często o unikatowym charakterze. Natomiast wątpliwości może budzić potraktowanie całej ludności rodzimej (w tym także osób posiadających którąś z grup Niemieckiej Listy Narodowościowej) jak Niemców. Między innymi z tego powodu wynikły bardzo istotne potknięcia przy prezentowaniu problemu kaszubskiego.

Z dziejów kultury Pomorza w XVIII-XX w., red. J. Borzyszkowski, Gdańsk 2001, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego oraz Instytut Kaszubski, ss. 234

Książka zawiera materiały z seminarium, które odbyło się w październiku 1999 r. Zawiera, oprócz wstępu redaktora tomu, dziesięć artykułów poświęconych m. in. takim zagadnieniom, jak: relacje kaszubsko-niemieckie na pograniczu w XVIII i XIX w., stosunki narodowościowe wśród kleru diecezji chełmińskiej, działalność Towarzystwa Sztuk Pięknych w Gdańsku, wizerunek Kaszubów w świetle sprawozdań administracyjnych w okresie międzywojennym, stosunki państwo – Kościół na Pomorzu, działalność Franciszka Sędzickiego czy też rozwój kultury kaszubskiej po 1945 r. Kilka z artykułów zostało opatrzonych ciekawymi ilustracjami.

***Regionalne budownictwo na Kaszubach jeziornych w XXI w.*, red. T. Chrzanowski, K. Milejko, A. M. Szydłarska, Warszawa-Kartuzy 2001, wyd. Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Narodowa instytucja Kultury oraz Zarząd Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, ss. 111**

Praca zawiera materiały z konferencji, która odbyła się w październiku 2000 r. nad Jez. Ostrzyckim. Znalazły się tu wygłoszone referaty (poświęcone ochronie krajobrazu kulturowego na terenie Kaszubskiego Parku Krajobrazowego, tradycjom budownictwa regionalnego na Kaszubach, stanowi i przyszłości architektury regionalnej) oraz obszerny zapis dyskusji, jaka toczyła się wokół kwestii poruszanych w referatach. Niewątpliwie szczególnym walorem książki są liczne zdjęcia obrazujące dawne i obecne realizacje architektoniczne (opatrzone stosownym komentarzem), a ponadto różnego rodzaju szkice, projekty, plany i mapy. Całość została wydana w bardzo atrakcyjnej szacie graficznej.